

OPUSCULUM XXXV.

IN LIBRUM BOETII DE HEBDOMADIBUS, EXPOSITIO

(EDIT. ROM. LXIX.)

PROLOGUS S. THOMAE

Praecurre prior in domum tuam, et illuc advocare
et illic lude, et age conceptiones tuas.

ECCLE, 32, 15.

Habet hoc privilegium sapientiae studium, quod operi suo prosequendo magis ipsa sibi sufficiat. In exterioribus enim operibus indiget homo plurimorum auxilio; sed in contemplatione sapientiae tanto aliquis efficacius operatur, quanto magis solitarius secum commoratur. Et ideo Sapiens in verbis propositis hominem ad seipsum revocat, dicens: "Praecurre prior in domum tuam," idest ad mentem tuam ab exterioribus sollicite redeas, antequam ab alio occupetur, per cujus sollicitudinem distrahatur: unde dicitur Sapient. 8, 16: "Intrans in domum meam, conquiescam cum illa," idest cum sapientia. Sicut autem requiritur ad contemplationem sapientiae quod mentem suam aliquis praeoccupet, ut totam domum suam contemplatione sapientiae impleat; ita etiam requiritur quod ipse totus per intentionem interius adsit, ne scilicet ejus intentio ad diversa trahatur: et ideo subdit: "Et illuc advocare;" idest totam intentionem tuam ibi congrega. Sic igitur interiore domo totaliter evacuata, et homine totaliter per intentionem in ea existente, quid agendum sit exponit subdens, "Et illic lude." Ubi considerandum est, quod sapientiae contemplatio convenienter ludo comparatur, propter duo quae est in ludo invenire. Primo quidem, quia ludus delectabilis est, et contemplatio sapientiae maximam delectationem habet: unde Eccle, 24, 27, dicitur ex ore sapientiae: "Spiritus meus super mel dulcis." Secundo, quia operationes ludi non ordinantur ad aliud, sed propter se quaeruntur. Et hoc idem competit in delectationibus sapientiae. Contingit enim quandoque quod aliquis apud seipsum delectatur in consideratione eorum quae concupiscit, vel quae agere proponit. Sed haec delectatio ordinatur ad aliquid exterius, ad quod nititur pervenire: quod si deficiat vel tardetur, delectationi hujusmodi adjungitur non minor afflictio, secundum illud Pro-

OPUS. XXXV. IN LIB. BOETII DE HEBDOM. LECT. I. TEXT. EXPL. 389

verb. 14, 13: "Risus dolore miscebitur." Sed delectatio contemplationis sapientiae in seipsa habet delectationis causam: unde nullam anxietatem patitur, quasi expectans aliquid quo desit. Propter quod dicitur Sap. 8, 16: "Non habet amaritudinem conversatio illius, nec taedium convictus illius," scilicet sapientiae. Et ideo divina sapientia suam delectationem ludo comparat, Proverb. 8, 30: "Delectabar per singulos dies, ludens coram eo;" ut per diversos dies, diversarum veritatum considerationes intelligantur. Unde et hic subditur: "Et illic age conceptiones tuas," per quas scilicet homo cognitionem accipit veritatis.

LECTIO I.

TEXTUS

Postulas a me¹ ut ex hebdomadibus nostris, ejus quaestionis obscuritatem quae continet modum quo substantiae in eo quod sunt, bonae sunt,² cum non sint substantialia bona, digeram, et paulo evidentius monstrem. Idque eo dicis esse faciendum quod non sit omnibus notum iter hujusmodi descriptionum. Tuus vero testis ipse sum, quam haec vivaciter fueris ante complexus. Hebdomadas vero ego ipse mihi commentor, potiusque ad memoriam meam speculata conservo, quam cuiquam participo: quorum lascivia ac petulantia, nihil a joco risuque patitur esse conjunctum.³ Pro hinc tu ne sis obscuritatibus brevitatis adversus: quae cum sint arcani fida custodia, tamen⁴ id habent commodi quod cum his solis qui digni sunt, loquuntur. Ut igitur in Mathematica fieri solet, ceterisque disciplinis,⁵ proposui terminos regulasque quibus cuncta quae sequuntur efficiam. Communis animi conceptio est enuntiatio quam quisque probat auditam. Harum duplex modus est. Nam una ita communis est ut omnium sit hominum: veluti si hanc proponas: "si a duobus aequalibus aequalia demas,⁶ quae relinquuntur, aequalia esse;" nullus id intelligens negat.⁷ Alia vero est doctorum tantum, quae tamen ex talibus communibus animi conceptionibus venit, ut est "quae incorporalia sunt, in loco non esse;" et cetera quae non vulgus, sed docti comprobant.

EXPLANATIO

Hujus ergo exhortationis sectator Boetius de suis conceptionibus librum nobis edidit, qui de Hebdomadibus dicitur, idest de editionibus: quia in Graeco hebdomada idem est quod

¹ *Al. deest a me.*

² *Al. quod sint, bonae sint.*

³ *Al. disjunctum.*

⁴ *Al. tum.*

⁵ *Al. additur etiam.*

⁶ *Al. auferas.*

⁷ *Al. neget.*

edere. In quo quidem libro Boetius duo facit. Primo enim praemittit prooemium; secundo procedit ad operis tractatum, ibi, "Diversum est esse, et id quod est." Circa primum tria facit. Primo ostendit de quo sit intentio: secundo quomodo sit tractandum, ibi, "Idque eo dicis esse faciendum quod non sit omnibus notum iter hujusmodi descriptionum;," tertio tradit ordinem quo procedendum est, ibi, "Ut igitur in mathematica fieri solet,," Scribit autem hunc librum ad Joannem diaconum Romanae Ecclesiae, qui ab eo petierat ut ex suis hebdomadibus, idest editionibus, dissereret, et exponeret quamdam difficilem quaestionem, per quam solvitur quaedam apparens contrarietas. Dicitur enim, quod substantiae creatae, in quantum sunt, bonae sunt; cum tamen dicatur, quod substantiae creatae non sunt substantialia bona, sed hoc dicitur solius Dei proprium esse. Quod enim convenit alicui in quantum est, videtur ei substantialiter convenire: et ideo si substantiae creatae, in quantum sunt, bonae sunt, consequenter videtur quod sint substantialia bona.

Deinde cum dicit, "Idque eo dicis esse faciendum, quod non sit omnibus notum iter hujuscemodi descriptionum,," ostendit per quem modum hic tradere velit, idest non plane, sed obscure: et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod intendit obscure dicere; secundo ostendit hunc modum esse sibi assuetum, ibi, "Hebdomadas vero ego ipse mihi commentor;," tertio ostendit quod hic modus debeat ei esse acceptus, ibi, "Pro hinc ut ne sis obscuritatibus brevitatis adversus,," Dicit ergo primo, quod ille ad quem scribit haec, ita petebat praedicta esse scribenda, quod via eorum quae hic scribenda sunt, non esset omnibus nota, qui non eodem desiderio ad haec afficiebantur quo ipse, cui Boetius testimonium perhibet quod praedicta fuerit vivaciter ante complexus, idest vel perspicaciter intelligendo, vel ferventer desiderando.

Deinde cum dicit, "Hebdomadas vero ego ipse mihi commentor,," ostendit hunc modum etiam sibi esse consuetum; et dicit, quod ipse solitus erat sibi commentari, idest componere vel excogitare quasdam hebdomadas, idest editiones, seu conceptiones, quas potius conservabat, eas considerans ad sui memoriam, quam participem eorum faceret aliquem illorum qui propter sui lasciviam et petulantiam, idest luxuriam, et levitatem, "nihil," aliud "a joco et risu patiuntur esse conjunctum,," id est ordinatum vel constructum. Detestantur enim si quis aliquem sermonem conjunxerit aut ordinaverit non ad ludum, sed ad seria pertinentem.

Deinde cum dicit, "Pro hinc tu ne sis obscuritatibus brevitatis adversus,," concludit ex praemissis, quod obscurum sermonem debeat gratanter suscipere, utpote qui talem sermo-

nem ipse petierat; et hoc est quod dicit: "Pro hinc,," quia scilicet hoc fecisti, ne iter nostrarum descriptionum esset omnibus pervium, "ne sis adversus,," idest contrarius, "obscuritatibus brevitatis,," idest obscuritati praesentis libri, quae est brevitati conjuncta. Ex hoc enim quod aliqua breviter dicuntur, magis solent esse obscura. Obscuritas autem cum secretum fideliter custodiat, hoc affert utilitatis quod loquitur "solum cum illis qui digni sunt,," idest cum intelligentibus et studiosis, qui digni sunt ad secreta sapientiae admitti.

Deinde cum dicit, "Ut igitur in mathematica fieri solet, ceterisque disciplinis, proposui terminos regulasque, quibus cuncta quae sequuntur efficiam,," ostendit quo ordine sit procedendum, utpote¹ per ea quae sunt per se nota: et circa hoc duo facit. Primo ponit ordinem procedendi; secundo notificat illa ex quibus procedere intendit, ibi, "Communis animi conceptio est enuntiatio quam quisque probat auditam,," Dicit ergo primo, quod ipse intendit primo proponere quaedam principia per se nota, quae vocat "terminos et regulas,," "Terminos," quidem, quia in hujusmodi principiis stat omnium demonstrationum resolutio; "regulas," autem, quia per eas dirigitur aliquis in cognitionem sequentium conclusionum. Ex hujusmodi autem incipit intendit concludere et facere nota omnia quae consequenter tractanda sunt, sicut fit in geometria, et in aliis demonstrativis scientiis; quae ideo dicuntur disciplinae, quia per eas discipulis aggregatur scientia ex demonstratione quam magister proponit.

Deinde cum dicit, "Communis animi conceptio est enuntiatio quam quisque probat auditam,," notificat principia per se nota: et primo per definitionem: secundo per divisionem, ibi, "Harum autem duplex est modus,," Circa primum considerandum est, quod hujusmodi principia, quae sunt termini, quia regulae demonstrationum sunt, vocantur communes animi conceptiones. Definit ergo animi conceptionem communem; dicens: "Communis animi conceptio est enuntiatio quam quisque probat auditam,," idest quam quilibet approbat statim ut eam audit. Aliae enim propositiones quae his demonstrantur, non statim ex ipso auditu approbantur, sed oportet ut per alia aliqua fiant nota. Hoc autem non est procedere in infinitum: unde oportet pervenire ad aliqua quae statim per se sunt nota: unde dicuntur communes animi conceptiones, et communiter cadunt in conceptione cujuslibet intellectus: cujus ratio est, quia praedicatum est de ratione subjecti; et ideo statim nominato subjecto, et intellecto quid sit, statim manifestum est praedicatum ei inesse.

¹ Al. ut patet.

Deinde cum dicit, "Harum autem duplex est modus," dividit praedicta principia, dicens, quod praedictarum communium animi conceptionum duplex est modus. Quaedam enim animi conceptiones sunt communes hominibus omnibus; sicut ista, "Si ab aequalibus aequalia auferas, quae relinquuntur sunt aequalia." Alia vero animi conceptio est communis solum doctis, quae derivatur a primis animi conceptionibus, quae sunt omnibus hominibus communes: et hujusmodi est, "incorporalia non esse in loco;" quae non approbantur a vulgo, sed solum a sapientibus. Hujus autem distinctionis ratio est, quia cum communis animi conceptio, vel principium per se notum, sit aliqua propositio ex hoc quod praedicatum est de ratione subjecti: si illud idem quod significatur per subjectum et praedicatum, cadat in cognitionem omnium; consequens est quod hujusmodi propositio sit per se nota omnibus; sicut quid sit aequale, notum est omnibus, et similiter quid sit subtrahi; et ideo praedicta propositio est¹ omnibus per se nota: et similiter, "omne totum est majus sua parte," et aliae hujusmodi. Sed ad apprehendendam rem incorpoream solus intellectus sapientum consurgit: nam vulgarium hominum intellectus non transcendunt imaginationem, quae est solum corporalium rerum: et ideo ea quae sunt propria corporum, puta, esse in loco circumscriptive, intellectus sapientum statim removet a rebus incorporeis; quod vulgus facere non potest.

LECTIO II.

TEXTUS

Diversum est esse, et id quod est: ipsum enim esse nondum est. At vero id quod est, accepta essendi forma, est, atque consistit. Quod est, participare aliquo potest, sed ipsum esse² nullo modo aliquo participat. Fit enim participatio, cum aliquid jam est. Est autem aliquid cum esse susceperit. Id quod est, habere aliquid, praeterquam quod ipsum esse,³ potest; ipsum vero esse nihil aliud praeter se habet admixtum. Diversum est tamen esse aliquid in eo quod est,⁴ et esse aliquid: illic enim accidens, hic substantia significatur. Omne quod est, participat eo quod est, esse, ut sit; alio⁵ vero participat ut aliquid sit; ac per hoc id quod est, participat eo quod est esse, ut sit; est vero,⁶ ut participare alio quolibet possit.⁷ Omni composito aliud est esse, aliud ipsum est. Omne sim-

¹ Al. in omnibus.² Al. deest esse.³ Al. est.⁴ Al. diversum est, tantum esse aliquid, et esse aliquid in eo quod est.⁵ Al. alia.⁶ Al. est vero, ut participat alio quolibet.⁷ Al. hae duae sententiae inverso ordine ponuntur.

plex, esse suum, et id quod est, unum habet. Omnis diversitas discors; similitudo vero appetenda est. Et quod appetit aliud, tale ipsum naturaliter esse ostenditur quale est illud¹ ipsum quod appetit. Sufficiunt igitur quae praemisimus: a prudente vero interprete rationis suis unumquodque aptabitur argumentis.

EXPLANATIO

Supra Boetius dixerat, hoc ordine se processurum ut prius praemitteret quosdam terminos et regulas, ex quibus ad ulteriora procederet; et ideo secundum ordinem praetaxatum, primo incipit praemittere quasdam regulas, sive conceptiones quasdam sapientum; secundo ex illis incipit argumentari, ibi, "Quaestio vero hujusmodi est." Sicut ante dictum est, illae propositiones sunt maxime notae quae utuntur terminis quos omnes intelligunt. Ea autem quae in omni² intellectu cadunt, sunt maxime communia; quae sunt ens, unum et bonum. Et ideo ponit hic Boetius primo quasdam conceptiones pertinentes ad ens; secundo quasdam pertinentes ad unum, ex quo sumitur ratio simplicis et compositi, ibi, "Omni composito aliud est esse, aliud ipsum est;" tertio ponit quasdam conceptiones pertinentes ad bonum, ibi, "Omnis diversitas discors." Circa ens autem consideratur ipsum esse quasi quoddam commune et indeterminatum: quod quidem dupliciter determinatur; uno modo ex parte subjecti, quod esse habet; alio modo ex parte praedicati, utpote cum dicimus de homine, vel de quacumque alia re, non quidem quod sit simpliciter, sed quod sit aliquid, puta album vel nigrum. Primo ergo ponit conceptiones quae accipiuntur secundum comparisonem esse ad id quod est; secundo ponit conceptiones quae accipiuntur secundum comparisonem ejus quod est esse simpliciter, ad id quod est esse aliquid, ibi, "Diversum est tamen esse aliquid in eo quod est, et esse aliquid." Circa primum duo facit. Primo ponit differentiam ejus quod est esse, ad id quod est; secundo manifestat hujusmodi differentiam, ibi, "Ipsum enim esse nondum est." Dicit ergo primo, quod diversum est esse, et id quod est. Quae quidem diversitas non est hic referenda ad res, de quibus adhuc non loquitur, sed ad ipsas rationes seu intentiones. Aliud autem significamus per hoc quod dicimus esse, et aliud³ per hoc quod dicimus id quod est; sicut et aliud significamus cum dicimus currere, et aliud per hoc quod dicitur currens. Nam currere et esse significantur in abstracto, sicut et albedo; sed quod

¹ Al. additur hoc.² Al. in omnibus.³ In editione Romana anni 1570, et duabus Venetis Nicolini et Scoti, et aliud significamus cum dicimus currere, intermediis omissis.